

- N. B. :**
- 1. All questions are compulsory.**
 - 2. Figures to the right indicate full marks.**

- 1. Answer the following (Any two) : (15)**
 - a) What is Human Relations? Explain the measures to improve Human Relations in a business organization.
 - b) What is Human Needs? Discuss the concept of changing human needs.
 - c) Define Employee Morale. Describe the factors affecting Employee Morale.
- 2. Answer the following (Any two) : (15)**
 - a) Define Motivation. Discuss Maslow's Need-hierarchy theory of motivation.
 - b) Discuss the factors effective of Leadership Style.
 - c) Define Group. Describe the different types of Group.
- 3. Answer the following (Any two) : (15)**
 - a) Define Industrial Dispute. Discuss the effects of Disputes on the organization and the employees.
 - b) Define Grievance. What are the causes of Employee Grievance?
 - c) Define Accident. Describe the suggested safety measures for prevention of accidents.
- 4. Answer the following (Any two) : (15)**
 - a) Define Human Resource Accounting. Discuss its limitations.
 - b) Discuss the challenges in implementing Voluntary Retirement Schemes.
 - c) Suggest measures to be taken by management to prevent incidents of sexual harassment.
- 5. (A) Select the correct alternative and rewrite the statements : (05)**
 - 1) High employee _____ is a state of mind where the employee has high enthusiasm to work.
(Morale, Motivation, Management, None of these)

- 2) _____ type of leadership is generally followed in government organizations.
(Autocratic, Democratic, Bureaucratic, None of these)
- 3) _____ is a symptom of low morale.
(Low Labour Turnover, Low Rate of Absenteeism, Lack of Pride in Work, None of these)
- 4) _____ is an unsafe act at work.
(Defective equipment, Working at Unsafe Speed, Poor house-keeping, All of these)
- 5) _____ evaluates the performance of human resource management against the objectives and strategies formulated.
(Human Resource Audit, Human Resource Accounting, Human Resource Research, None of these)

(B) State whether following statements are True or False : **(05)**

1. Human relations in an organization involve improving interaction amongst stakeholders.
2. A democratic leader believes in unilateral decision making.
3. Grievances are always put forth in writing.
4. Employees' safety is primarily the responsibility of management.
5. Wastage and spoilage is a sign of low morale.

(C) Match the following : **(05)**

Group 'A'		Group 'B'
1) Autocratic Leadership Style	i)	Hygiene factors
2) Human Resource Accounting	ii)	Minimum Interference
3) Maslow's Theory	iii)	Cost and value of people
4) Laissez faire Style of Leadership	iv)	Hierarchy of needs
5) Two-factor Theory	v)	Dictatorial Style
	vi)	Employee Oriented
	vii)	Emotional Leadership

(२१/२ तास)

(एकूण गुण : ७५)

- सूचना : १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
२. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
३. मूळ इंग्रजी प्रश्न प्रमाण मानावेत.

१. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : (१५)
- १) मानवी संबंध म्हणजे काय? उद्योगसंस्थेमध्ये मानवी संबंध सुधारण्यासाठीचे उपाय विशद करा.
 - २) मानवी गरज म्हणजे काय? बदलत्या मानवी गरजांची संकल्पना स्पष्ट करा.
 - ३) कर्मचारी मनोधैर्याची व्याख्या लिहा. कर्मचारी मनोधैर्यावर परिणाम करणारे घटक कोणते?
२. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : (१५)
- १) अभिप्रेरणेची व्याख्या लिहा. मास्लोची गरज उतरंड अभिप्रेरणा सिध्दांताची चर्चा करा.
 - २) नेतृत्व शैलीवर परिणाम करणारे घटक कोणते?
 - ३) गटाची व्याख्या लिहा. विविध प्रकारचे गट कोणते?
३. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : (१५)
- १) औद्योगिक कलहाची व्याख्या लिहा. संघटनेवर व कामगारांवर औद्योगिक कलहाचे कोणते परिणाम होतात?
 - २) तक्रारीची व्याख्या लिहा. कर्मचारी तक्रारीची कारणे कोणती?
 - ३) अपघाताची व्याख्या लिहा. अपघात टाळण्यासाठी असलेले सुरक्षा उपाय सुचवा.
४. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : (१५)
- १) मानवी संसाधन लेखाशास्त्राची व्याख्या लिहा. त्याच्या मर्यादांची चर्चा करा.
 - २) आपखुशी निवृत्ती योजनेच्या अंमलबजावणीतील आव्हाने कोणती?
 - ३) व्यवस्थापनाने लैंगिक छळ टाळण्यासाठी घेतलेले उपाय सुचवा.
५. (अ) योग्य शब्दांनी रिक्त जागा भरा व वाक्ये परत लिहा : (०५)
- १) उच्च कर्मचारी _____ ही एक मनस्थिती आहे, जेव्हा कर्मचारी कामामध्ये जास्त उत्साह दाखवतो.
(मनोधैर्य, अभिप्रेरणा, व्यवस्थापन, वरीलपैकी कोणतेही नाही)
 - २) _____ हे नेतृत्व सरकारी संस्थांमध्ये आढळते.
(हुकुमशाही, लोकशाही, नोकरशाही, वरीलपैकी कोणतेही नाही)

- ३) _____ हे कमी मनोधैर्याचे लक्षण आहे.
(कमी कर्मचारी उलाढाल, गैरहजेरीचे कमी प्रमाण, कार्यात कमी अभिमान, वरीलपैकी कोणतेही नाही)
- ४) _____ हे कामाच्या ठिकाणी असुरक्षित आहे.
(सदोष उपकरणे, असुरक्षित वेगाने काम, वाईट गृहव्यवस्थापन, वरीलपैकी सर्व)
- ५) _____ हे मानवी संसाधनाचे कार्य, ध्येय व धोरणे यांच्याशी मापन करते.
(मानवी संसाधन तपासणी, मानवी संसाधन लेखाशास्त्र, मानवी संसाधन संशोधन, वरीलपैकी कोणतेही नाही)

(ब) खालील विधाने चूक की बरोबर ते लिहा :

(०५)

- १) मानवीसंबंध हे संस्थेच्या स्टेकहोल्डरच्या आदान-प्रदान विकासासाठी आहे.
- २) लोकशाही नेता हा एककल्ली निर्णयावर विश्वास ठेवतो.
- ३) तक्रारी नेहमी लेखी स्वरूपात असतात.
- ४) कर्मचाऱ्यांची सुरक्षा ही व्यवस्थापनाची पहिली जबाबदारी असते.
- ५) फुकट घालवणे व बिघडवणे हे कमी मनोधैर्याचे लक्षण आहे.

(क) जोड्या जुळवा :

(०५)

गट 'अ'		गट 'ब'
१) हुकुमशाही नेतृत्वशैली	i)	आरोग्यविषयक घटक
२) मानवी संसाधन लेखापरीक्षण	ii)	कमीतकमी ढवळाढवळ
३) मास्लोचा सिध्दांत	iii)	लोकांचा खर्च व किंमत
४) लेझेफेअर नेतृत्वशैली	iv)	गरजांची उतरंड
५) दोन घटक सिध्दांत	v)	आदेश शैली
	vi)	कर्मचाऱ्यांसाठी
	vii)	भावनात्मक नेतृत्व